

Zuzanna Czechowska

Jak się bawić ze *Złotą Żabą* na lekcjach języka polskiego?¹

Zagadnienie zabawy na lekcjach różnych przedmiotów nie jest nowym tematem w literaturze dydaktycznej. Od lat podkreśla się rolę zabawy, gier, żartu i dowcipu w powstawaniu wartościowych rezultatów i efektywnym osiąganiu celów edukacyjnych. Psychologowie i pedagodzy zauważają, że bez przezwyciężenia nudy i lęku niemożliwe jest twórcze myślenie², tak ważne we współczesnej edukacji. Zwraca się uwagę na rolę ekspresji i przekraczania granic, którym szczególnie sprzyjają zabawa i żart³. Rozwój pomysłowości, inwencji twórczej, kreatywności, jest bowiem możliwy wyłącznie wtedy, kiedy człowiek w pełni cieszy się tym, co robi.

Warto mieć jednak na uwadze, że zabawa, aby z powodzeniem oddziaływała na sferę poznawczą, emocjonalną, społeczną czy moralną, nie może być celem samym w sobie, ale musi mieć sprecyzowane cele. Wydaje się, że to właśnie poloniści mają wiele okazji do stwarzania atmosfery zabawy, która poza odczuwaniem przyjemności, ugruntowuje wiedzę, kształci pamięć, rozwija myślenie i uwagę ucznia, jego aktywność, inicjatywę i samodzielność, a także uczy współdziałania w grupie rówieśniczej⁴.

Doskonałym materiałem do realizacji założeń dydaktyki zabawy podczas lekcji języka polskiego są zadania z konkursu *Złota Żaba*. Mają one bowiem formę łamigłówek, które motywują do myślenia logicznego, twórczego, krytycznego, zabawy językiem i tworzenia oraz przekształcania tekstów. Zadania ze *Złotej Żaby* są dla uczniów atrakcyjne, ponieważ pozwalają im puścić wodze fantazji, spojrzeć na zjawiska językowe z innej perspektywy, sprawdzić kompetencje kulturowe czy wcielić się w ekscytujące dla nich role, np. prowadzącego śledztwo detektywa. Poza tymi walorami omawiany materiał z powodzeniem udaje się wkomponować w tok lekcji, tak, aby osiągnąć założone cele edukacyjne. Wiele zadań konkursowych można połączyć z wymaganiami podstawy programowej i podporządkować konkretnym celom dydaktycznym bez popadania w schematy i monotonię. W mojej praktyce zawodowej zazwyczaj tak właśnie traktowałam te ćwiczenia – jako jeden z elementów lekcji.

---

¹ Niniejszy tekst opiera się na zmodyfikowanych i rozszerzonych fragmentach mojej rozprawy doktorskiej pt. *Otworzyć umysł. Dydaktyka polonistyczna wobec rozwijania twórczych postaw uczniów w szkole podstawowej*.

² J. Koziński, *Człowiek oświecony czy innowacyjny* [w:] *Człowiek wielowymiarowy*, red. tenże, Warszawa 1996.

³ B. Suchodolski, *O działalności twórczej* [w:] „Studia pedagogiczne”, t. XXVIII, Kielce 1976.

⁴ Z. Pomirska, *Strategia ludyczna w rozwijaniu twórczości językowej dzieci i młodzieży* [w:] *Twórczość w szkole. Rzeczywiste i możliwe aspekty zagadnienia*, red. M. Karwatowska, B. Myrdzik, Lublin 2011.s. 337.

Niejednokrotnie to właśnie dzięki swobodnej formie zadań, udawało się zmotywować uczniów do pracy nad materiałem i zachęcić do zgłębiania rozmaitych zagadnień polonistycznych.

Złota Żaba w ławce szkolnej

Zadanie 1.

Popełniono przestępstwo. Śledczy zebrali informacje z zeznań mieszkańców, teraz chcą precyzyjnie ustalić, gdzie byli i co robili wszyscy domownicy. Przerysuj na kartkę tabelę i uzupełnij ją informacjami z tekstu.

Śledztwo – sprawozdanie z zeznań mieszkańców domu Szymkowskich w sprawie o morderstwo

Ksawery Szymkowski został zamordowany w ogrodzie swojego domu między siódmą wieczorem a północą 15 czerwca. Poza właścicielem w domu mieszkało sześć osób: jego żona Krystyna, dzieci Zuzanna i Filip, brat Szymkowskiego Henryk oraz służba: Jan Wieczorek i Małgorzata Kowalska. Wezwani kolejno na przesłuchanie podejrzani opowiedzieli, co robili w czasie, gdy popełniono morderstwo. Żona denata zeznała, że o siódmej wraz z dziećmi zasiadła do kolacji, a potem, około ósmej zagrała z córką w scrabble, po godzinie włączyła telewizor i obejrzała film przyrodniczy, około jedenastej wzięła kąpiel i poszła spać. Filip zaraz po kolacji wszedł do samochodu i pojechał do miasta, wrócił późno i poszedł spać. Córka właściciela domu po kolacji zasiadła do gry z matką, a ponieważ rozboleła ją głowa – poszła do swojego pokoju, nie mogła jednak zasnąć i słyszała, jak o jedenastej wrócił jej brat. O północy zdecydowała się wyjść na spacer do ogrodu, żeby uśmierzyć ból głowy, wtedy znalazła ciało ojca, a jej krzyk zaalarmował wuja. Wuj zadzwonił po policję. Henryk nie uczestniczył w rodzinnym posiłku, zeznał, że cały dzień spędził w swoim pokoju, pracując nad swoją nową książką, jednak sprzątający w ogrodzie Jan zeznał, że widział go w nim podczas kolacji. Służąca podawała do kolacji, potem sprzątała i zmywała wraz z Janem. O dziewiątej oboje pojechali do kina. Wrócili o tej samej porze co Filip, wypili w kuchni herbatę i poszli spać.

Imię i nazwisko	19.00-20.00	20.00-21.00	21.00-22.00	22.00-23.00	23.00-24.00

Przedstawione zadanie wymaga od uczniów koncentracji, umiejętności czytania ze zrozumieniem, logicznego rozumowania, dociekliwości oraz wyciągania wniosków. Podczas lekcji w klasach szóstej, siódmej i ósmej, na których zaproponowałam wykonanie tego

ćwiczenia, najpierw wszyscy pracowali samodzielnie nad rozwiązaniem zagadki, a następnie konsultowali między sobą efekty pracy. W żadnej grupie nie było jednogłośności co do odpowiedzi. Uczniowie bardzo często zamiast wyciągać wnioski jedynie z przesłanek, których dostarcza tekst, uwzględniali takie możliwości, jak: mówienie nieprawdy przez jednego z bohaterów, zatajenie faktów, próbę oczyszczenia z zarzutów innej osoby. Zdarzyło się również, że przedstawiali możliwe motywy zbrodni. Poprosiłam zatem o ponowne prześledzenie treści i skupienie się wyłącznie na informacjach, które można z niej wyczytać. Wówczas okazywało się, że podejrzanym dokonanej zbrodni jest Jan. Trudno było jednak nie wykorzystać pomysłowości uczniów przejawiającej się w podawaniu możliwych motywów przestępstwa czy kłamstw bohaterów. Siódmoklasistów na tyle zainteresowała historia, że poświęciliśmy jej więcej czasu. Poprosiłam uczniów, żeby wymyślili, co mogło dziać się przed zabójstwem, jakie relacje łączyły poszczególne postaci, a także co wydarzyło się później. W tym celu najpierw w klasie pisaliśmy wspólną wersję wydarzeń. Każdy dodawał jedno zdanie, a kolejna osoba dopasowywała swój pomysł do tego, co wcześniej wymyślił kolega czy koleżanka. Często musieli zrezygnować ze swojej koncepcji, a część uczniów celowo utrudniała ćwiczenie, dodając np. postaci fantastyczne, w wyniku czego powstał zabawny, ale jednocześnie logiczny, spójny i pomysłowy tekst. Z uwagi na fakt, że trzy ósmoklasistki miały już sprecyzowany pomysł, co mogło się wydarzyć, napisały po lekcji opowiadania, w których historia z zadania stała się tylko elementem inspirującym do ułożenia rozbudowanej fabuły. Zapropionowane ćwiczenie okazało się dla uczniów atrakcyjne i bliskie ich preferencjom czytelniczym. Młodzież chętnie czyta kryminały, thrillery i horrory, często wybiera również gatunki filmowe z dreszczykiem. Zadanie nie tylko było okazją do uruchomienia dedukcyjnego myślenia i ćwiczenia wnikliwej lektury, ale również zainspirowało do własnej twórczości pisarskiej.

Zadanie 2.

Narratorem w podanym fragmencie jest pies biorący udział w polowaniu. Przekształć tekst dwukrotnie: w relację myśliwego i w relację zająca.

Obudziło mnie gwałtowne szarpnięcie za obrozę; zostałem siłą wyciągnięty z samochodu i wepchnięty między drzewa. Inne psy zdawały się wiedzieć, co należy robić, więc uznałem, że najlepiej będzie je naśladować. Biegliśmy przodem z nosami przy ziemi, zbrojni zaś podążali za nami, czyniąc tyle hałasu, że obudziliby umarłego. Nawet najgłupsze ptaszysko (na przykład bażant) miałooby dość czasu, żeby na długo przed naszym przybyciem ukryć się wśród gęstego listowia.

Natomiast z królikami nigdy nic nie wiadomo. Jeden z psów zatrzymał się gwałtownie i zamarł w pozie, jaką niekiedy można podziwiać na rustykalnych obrazach: głowa wysunięta do przodu, kark, grzbiet i ogon tworzące idealnie prostą linię, jedna tylna łapa lekko uniesiona, jakby przed chwilą wdepnął w coś nieprzystojnego. Mam wrażenie, iż fachowo nazywa się to "wystawianiem". Potruchtałem w kierunku, który wskazywał jego nos, żeby sprawdzić, o co chodzi i pod pobliskim krzaczkiem ujrzałem trzęsącego się jak galareta królika. Biedaczysko najwyraźniej nie miał pojęcia, czy paść plackiem na ziemię i udawać trupa, od razu się poddać, czy może spróbować ucieczki.

Wśród podążających za nami zbrojnych wybuchło ogromne zamieszanie. Posypały się rozmaite komendy, ja jednak je zignorowałem - bądź co bądź, był to mój pierwszy królik i chciałem mu się dokładnie przyjrzeć.

P. Mayle, *Psi żywot*

Przedstawione zadanie okazało się dla wielu uczniów dość skomplikowane. Niektórzy mieli kłopot z oddaniem fabuły z perspektywy innego bohatera, zorientowali się, że do wykonania zadania potrzebna jest głębsza analiza tekstu i wieloetapowe prześledzenie sytuacji, w których znaleźli się bohaterowie. Należało podkreślić najważniejsze informacje i wyobrazić sobie perspektywę patrzenia na to samo zdarzenie przez kilka postaci. Te osoby, które na co dzień rysują czy wykonują notatki graficzne, w ramach pomocy w przekształceniu tekstu, wpadły na pomysł stworzenia ilustracji wspomagających zrozumienie punktu widzenia sytuacji przez danego bohatera. Ostatecznie zadanie, choć wymagało więcej wysiłku, cieszyło się dużym zainteresowaniem, a efekty pracy były bardzo wartościowe. Część uczniów zadbała o styl wypowiedzi: zupełnie innym językiem napisali relację z perspektywy zająca – występowały w niej zdrobnienia, słowa nacechowane emocjonalnie, oznaczające lęk i narastający strach zwierzęcia. Myśliwemu nadali zaś cechy negatywne; język, którym się posługiwał, charakteryzowała szorstkość, brak szacunku do psa oraz chęć jak najszybszego osiągnięcia swojego celu. Zadanie sprzyjało pogłębionej analizie – wyobrażenia sobie emocji bohaterów, a także wymagało stosowania adekwatnego stylu i słownictwa, żeby właściwie oddać elementy świata przedstawionego w utworze.

Zadanie 3.

„Kolorowa rozmowa”. W rozmowie 2 kolegów zmień nazwy kolorów na poprawne, rozwiązania wpisz obok.

- Pomożesz mi przy komputerze? Bo wiesz, ja jestem w tym zupełnie żółty...
- Masz przecież instrukcję, tam wszystko jest napisane szaro na czerwonym!
- Czytałem ją, ale nic nie rozumiem, to dla mnie różowa magia!
- Byłeś przecież na kursie, ale ty wtedy myślałeś chyba o błękitnych migdałach.

- To prawda, ale wtedy rzuciła mnie Kaśka, byłem pogrążony we fioletowej rozpacz.
- No dobrze, zacznij patrzeć na świat przez pomarańczowe okulary. Pomogę ci.

Powyższe zadanie stanowiło doskonały punkt wyjścia do przeprowadzenia lekcji poświęconej frazeologizmom. Zaproponowałam uczniom na samym początku lekcji poprawianie przekształconych związków, dzięki czemu poza przypomnieniem sobie o ich metaforycznym charakterze, mogli spostrzec, co dzieje się w sytuacji, kiedy jeden z elementów frazeologizmu zostanie zastąpiony innym. Uczniowie zauważyli, że nie można dowolnie wymieniać elementów frazeologizmu, gdyż są to utarte związki, w których dopiero suma wszystkich słów wyraża sensowną treść. Zaznaczyłam, że świadoma i zamierzona zamiana jednego lub kilku wyrazów w związku wyrazowym nazywana jest innowacją frazeologiczną i można ją spotkać m.in. w kampaniach marketingowych czy reklamach telewizyjnych. Zwróciliśmy uwagę na wykorzystanie związków wyrazowych w hasłach reklamowych, na dosłowne traktowanie treści w nich zawartych i przekształcenia. Wykorzystałam w tym celu kolejne zadanie konkursowe.

Zadanie 4.

W sloganach reklamowych wykorzystano związki frazeologiczne, zmieniając ich znaczenie i formę. Podaj ich prawidłowe brzmienie i pierwotne znaczenie.

- A. Dzieciństwo, które zawsze uchodzi na sucho. /reklama pieluszek/
- B. Kup go na własną rękę. /reklama zegarków/
- C. Jeśli masz już dość szamponów, od których włos jeży się na głowie, które dzielą włos na czworo lub tylko zmywają Ci głowę – wypróbuj Pregaine, szampon, od którego włos Ci z głowy nie spadnie.
- D. PKP – twoja kolej. /reklama kolei/
- E. Czysty zysk. /reklama proszku do prania/
- F. Miłość od pierwszego dotyku. /reklama płynu do płukania tkanin/
- G. Przekonaj się na własnej skórze. /reklama kremu/

W tym zadaniu to autorzy sloganów reklamowych wykazali się kreatywnością, poprzez przekształcenie brzmienia frazeologizmów (*miłość od pierwszego dotyku*) albo udosłownienie ich znaczenia (np. *dzieciństwo, które zawsze uchodzi na sucho, kup go na własną rękę, PKP – twoja kolej*). Po przeanalizowaniu haseł reklamowych, które bardzo spodobały się uczniom, wyświetliłam reklamę firmy Kredens⁵. Jej tekst składa się z wielu związków wyrazowych.

---

⁵ Nagranie jest dostępne w serwisie internetowym Youtube.com. Zob. https://www.youtube.com/watch?v=aq_dIXe-DaM [dostęp: 06.04.2018].

Aktor prezentuje w spocie firmowe artykuły spożywcze, snując przy tym narrację zawierającą frazeologizmy. Wymienione związki wyrazowe zawierają słowa odpowiadające nazwom produktów, np.

- „Ktoś Cię wpuścił w maliny” – mężczyzna pokazuje syrop malinowy reklamowanej marki,
- „Coś wspaniałego się kroi” – aktor kroi szynkę w plastry,
- „Zacznij robić kapuchę” – na ekranie pojawia się garnek wypełniony kapustą,
- „Wszystko pójdzie jak po maśle” – widać masło na stole, a mężczyzna udaje, że smaruje chleb.

Twórcy reklamy wykorzystali bardzo podobne mechanizmy dosłownego traktowania związków frazeologicznych, jak miało to miejsce w przykładach z zadania konkursowego. W spocie zaprezentowano możliwość praktycznego wykorzystania gry słownej dla osiągnięcia celów perswazyjnych. Po analizie funkcjonowania frazeologizmów w reklamie i hasłach zamieszczonych w zadaniu uczniowie przeszli do tworzenia własnych tekstów perswazyjnych, w których miały pojawiać się frazeologizmy. Szosto- i siódmoklasiści, zainspirowani materiałem, stworzyli hasła reklamowe oraz projekty reklam, wykorzystując związki wyrazowe poznane podczas zajęć. Z uwagi na fakt, że lekcja odbywała się na początku czerwca i wielu uczniów już rozmyślało o wyjazdach wakacyjnych, jedną z propozycji było utworzenie reklamy oferty biura podróży. Powstały m.in. takie pomysły: „Przestań bujać w obłokach, leć z nami na prawdziwe wakacje życia!” czy: „Z nami Twoje życie to będzie bajka!”. Uczniowie zauważyli, że frazeologia może być źródłem zabaw językowych, które udaje się wykorzystać w sposób twórczy m.in. w hasłach marketingowych. Przyznali, że przykuwają uwagę, świadczą o kreatywności autorów i wywołują pozytywne emocje, co może wpływać na chęć zakupu produktu czy skorzystania z usługi. Sama zabawa z przekształcaniem frazeologizmów nie tylko pozwoliła powtórzyć i utrwalić definicyjne cechy związków wyrazowych, ale również pobudzić inwencję językową uczniów i zachęcić do kontaktu z językiem stanowiącym źródło nieograniczonych zabaw lingwistycznych.

Zadanie 5.

Ułóż zdania z każdym z wyrazów, aby wykazać ich wieloznaczność.

bój, gada, goli, lata, łata, oddali, pali, sól, szyje.

To zadanie zaproponowałam klasie przy okazji omawiania homonimów. Uczniowie tworzyli zdania, np. „Nic się nie bój, to będzie wygrany bój!”. Zauważyli, że w języku istnieją słowa, których semantyką można się bawić, wykorzystywać do gier słownych i niebanalnej twórczości. Tworzyli później ilustracje, w których widać było zabawę dwuznacznością

leksemów występujących w polszczyźnie. Uświadomili sobie bogactwa języka, tkwiącego w wieloznaczności i homonimiczności niektórych wyrazów. Zadanie stanowiło jeden z elementów lekcji, zostało wsparte analizą wiersza Witolda Gawdzika *Rozmowa z chochlikiem* oraz żartami i zagadkami graficznymi wykorzystującymi dwuznaczność słów, m.in. z aplikacji na smartfony *Zgadnij co to*.

Zadanie 6.

Zapisz za pomocą kombinacji liter oraz liczb słowa o następujących znaczeniach.

- A. miasto we Włoszech
- B. starożytny pojazd konny
- C. włoski sos z bazylii
- D. ocena szkolna
- E. roślina doniczkowa
- F. mały teatr

Przykłady: 100 + LICA = STOLICA, O+2+GA = ODWAGA

Zadanie 7.

„Dodaj literę T”

- A. do zaimka, aby otrzymać 1000 kilo
- B. do rośliny, aby otrzymać pierwiastek chemiczny
- C. do zawiesistego płynu, aby otrzymać stertę
- D. do rudego zwierza, aby otrzymać korespondencję
- E. do jednej z najdłuższych rzek w Europie, aby otrzymać żałobną pieśń
- F. do donośnego odgłosu, aby otrzymać barana
- G. do ciągu szyn, aby otrzymać eleganckie ciasto

Przykłady: T+ARA = TARA, S+T+AN = STAN

Powyższe zadania od początku wydały się uczniom dość trudne z tego względu, że polecenia były ich zdaniem nietypowe i wymagały nieszablonowego myślenia. Nie przypominają one poleceń znanych uczniom chociażby z egzaminów zewnętrznych czy podręczników. Przedstawione propozycje motywują do myślenia o słowach z innej perspektywy – nie ich znaczenia, lecz budowy. Co ważne, takie gry słów nie odbiegają od codziennej praktyki uczniów. Często w internecie lub za pośrednictwem komunikatorów posługują się oni tego typu skrótami z wykorzystaniem cyfr, pisząc po angielsku, np. w8 (*wait*, czytane tak samo jak *w+eight*) czy U2 (*you too* – *you* brzmiące podobnie jak głoska *u* oraz liczebnik *two* brzmiący

identycznie jak *too*). Dla nauczyciela takie zadania stanowią cenny materiał edukacyjny, ponieważ nie tylko umożliwiają one zabawę budową słów, ale także pozwalają zauważyć specyfikę leksemów funkcjonujących w polszczyźnie oraz każą doszukiwać się niuansów i przyglądać bogactwu języka. Poza zadaniami z konkursu *Złota Żaba* na tych samych lekcjach wykorzystywałam inne materiały, w których autorzy pokazują możliwości zabaw budową słów, np. grafiki Pawła Jarońskiego⁶.

***Złota Żaba* – gość mile widziany**

Proponowanie uczniom zadań z konkursu *Złota Żaba* spotykało się w mojej praktyce zawodowej zawsze z ciepłym przyjęciem. Nic dziwnego – ludyczny charakter ćwiczeń, pozwalający uczniom na kreatywność, wykazanie się pomysłowością, inwencją i bystrością umysłu zachęca do mierzenia się z materiałem literackim i językowym. Młodzi ludzie traktują tego rodzaju zadania jako przyjemne łamigłówki, których rozwiązywanie traktują jak rozrywkę. Świadczy o tym najlepiej fakt, że prosili mnie, abym częściej proponowała im takie aktywności, np. jako przerywnik podczas dwugodzinnego bloku lekcyjnego czy „rozgrzewkę” na początku lekcji. Kilka zadań konkursowych przygotowałam w specjalnym pudełku z łamigłówkami językowymi, po które uczniowie mogą sięgnąć w każdej chwili.

Autorzy zadań ze *Złotej Żaby* dowiedli, że język i literatura są doskonałymi narzędziami do pobudzania kreatywności uczniów, rozwijania ich wrażliwości wobec zjawisk istniejących w polszczyźnie oraz wspierania nieograniczonej wyobraźni. Warto więc skorzystać z tego wartościowego edukacyjnego materiału, a następnie z namysłem wkomponować go w tok lekcji, tak, aby dzięki zyskaniu motywacji uczniów jak najbardziej efektywnie rozwijać w nich kreatywność, logiczne myślenie, erudycję oraz pobudzać pasję do języka i literatury.

---

⁶ Zob. www.facebook.com/panjaron, www.jaronski.pl [dostęp: 27.08.2020].